

YÜZ YIL SAVAŞLARI

DAVID GREEN

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0120
Tarih: 033

YÙZ YIL SAVAŞLARI
BİR HALK TARİHİ
DAVID GREEN

Özgün Adı
The Hundred Years War
A People History

Türkçesi
Mete Tunçay

Kapak Görseli ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Cengiz Yolcu

Son Okuma
Burak Koçan

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022
© David Green, 2014
Originally published by Yale University Press, 2014

ISBN 978-625-7447-29-4

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi
B Blok No: 29/1/1 Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Kasım 2021
2. Baskı: Ekim 2022

YÜZ YIL
SAVAŞLARI
BİR HALK TARİHİ
DAVID GREEN

TÜRKÇESİ
METE TUNÇAY

DAVID GREEN

Harlaxton College'da Britanya Çalışmaları kürsüsünde öğretim görevlisidir. St. Andrews (İskoçya) ve Sheffield (İngiltere) Üniversiteleri ile Dublin'deki Trinity College'da görev yapmıştır. Geç Ortaçağ'da Britanya, İrlanda ve Fransa ile krallık, *Plantagenet* kolonyalizmi, ve ulusal kimlik kavramları üzerinde çalışmaktadır. Kara Prens Edward'ın [*Edward the Black Prince*] faaliyetleri ve hane halkı (2001, 2007) ile Poitiers Muharebesi (2002) hakkında kapsamlı bir araştırması yayımlanmıştır.

METE TUNÇAY

1936'da İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde okudu. Aynı kurumda 1961'de siyasal bilimler doktoru, 1966'da siyasal teoriler doçenti oldu. 1961'de Rockefeller bursuyla London School of Economics'te misafir araştırmacı olarak bulundu. 1979'da SSCB Bilimler Akademisi konuğu olarak Sovyetler Birliği'nde, 1979-1980'de Fulbright bursuyla Stanford Üniversitesi Hoover Enstitüsünde araştırmalarını sürdürdü. 1987-1988'de Freie Universität Berlin'de Carl von Ossietzky profesörü olarak çalıştı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümünün kurucu başkanı olan ve aynı bölümde çalışmalarına uzun yıllar devam eden Prof. Dr. Mete Tunçay'ın kitap ve makalelerinin yanında pek çok çevirisi bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler	7
Kronoloji	9
Resimler	13
Para Birimleri Hakkında Not	29
Soyağaçları	31
Haritalar	33

Giriş	39
-------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞÖVALYELER VE SOYLULAR

Şövalyeliğin Çiçekleri (1346)	65
-------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

KÖYLÜLÜK

<i>Vox Populi</i> (1358)	89
--------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİLİSE VE RUHBANLAR

Minderden Gelen Sesler (1378)	115
-------------------------------	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞ YAPMAK

Barış Yapanlar Kutsanmışlardır (1396)	139
---------------------------------------	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

KRALLARIN DELİLİĞİ

Krallık ve Kraliyet Gücü (1407)	161
---------------------------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

ASKERLER

Cepheden Manzaralar (1415)	189
----------------------------	-----

YEDİNCİ BÖLÜM

İŞGAL

Birlikte Varoluş, İşbirliği ve Direniş (1423)	223
---	-----

SEKİZİNCİ BÖLÜM
KADINLAR VE SAVAŞ

Güç ve Zulüm (1429) 249

DOKUZUNCU BÖLÜM
SAVAŞ ESİRLERİ

Yıldızlı Kafesler (1435) 279

ONUNCU BÖLÜM
ULUSAL KİMLİKLER

St. George ve *La Mère France* (1449) 309

SONUÇ

1453 ve Sonrası 329

Sözlük 337

Kaynakça 341

Dizin 377

TEŞEKKÜRLER

Bu kitabın hazırlanması sürecinde bana yardım eden herkese minnettarım. Yale Univerity Press çalışanları Heather McCallum, Rachael Lonsdale ve Richard Mason yayım sürecinde sabırla ve gayretle bana destek oldular. Caroline Hamilton'ın ise dizinin hazırlanmasında değerli yardımlarını gördüm.

Araştırma ve yazma sürecinde birçok kişinin desteği oldu. İlk taslak metnin anonim okuyucularının yanı sıra April Harper, Katherine Lewis, Jan Marquardt, Caroline Palmer, Lewis Ward ve Harlaxton College'daki ismini saymadığım arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma teşekkür etmek isterim.

Çalışmamın bazı kısımlarını çeşitli konferans ve seminerlerde bildiri olarak sunmuştum. Bana araştırmam hakkında konuşma yapma imkânı veren organizatörlere ve sunumlarım esnasında soru ve önerileriyle bazı meseleleri açıklığa kavuşturmama yardımcı olan katılımcılara şükranlarımı sunarım. Bilhassa Tower of London'da Royal Armouries'te, Dublin'de Trinity College'daki Medieval Reseach Seminar'da, Society for the White Hart ve Society for Fourteenth-Century Studies'te düzenlenen toplantıların katılımcılarına minnettarım. Bu toplantılara Harlaxton College'in cömert destekleriyle katılabildiğimi de belirtmek isterim.

Bu kitabı yazarken bir vaftiz oğlum daha oldu. Şimdiye kadar vazifelerimi yerine getirmek konusunda pek gayretli olamadım. Ancak dilerim Oliver (bir gün) bu kitabı sevgimin bir emaresi olarak kabul eder.

KRONOLOJİ

- 1327 İngiltere kralı II. Edward'ın ölümü, III. Edward'ın başa geçmesi (1377'ye değin kral)
- 1328 Fransa'da Capet hanedanından IV. Charles'ın ölümü; Valois hanedanından VI. Philippe'in tahta çıkması (1350'ye değin kral); Edinburgh-Northampton Antlaşması ("Utandırma Barış")
- 1329 İskoç kralı I. Robert'in ölümü (Robert Bruce), II. David'in tahta çıkması (1371'e değin kral)
- 1332 Dupplin Moor Muharebesi (12 Ağustos)
- 1333 Halidon Hill Muharebesi (19 Temmuz)
- 1337 VI. Philippe'in Gaskonya dukalığını ele geçirmesi – İngiliz-Fransız çatışmaları
- 1338-40 Cambrésis seferi
- 1339 Fransızların Kanal [Manş] adalarına; İngiltere'nin güney kıyılarına ve Gaskon kıyı şehirlerine saldırması
- 1340 Sluys Muharebesi (24 Haziran); Tournai kuşatması (Temmuz-Eylül); Esplechin mütarekesi (25 Eylül); III. Edward'ın Fransız tahtında hak iddia etmesi (İngiliz kraliyet armasına haksız yere zambak [*fleur de lys*] eklenmesi)
- 1342 Morlaix Muharebesi (30 Eylül)
- 1346 Crécy muharebesi (26 Ağustos); Calais kuşatmasının başlaması (4 Eylül); Neville Haçı muharebesi (17 Ekim)
- 1347 III. Edward'ın Calais'yi zapt etmesi (Ağustos); Fransa'da Kara Ölüm [veba] salgınının çıkması
- 1348 Dizbağı Nişanının [*Order of the Garter*] tesis edilmesi; İngiltere'de Kara Ölüm [veba] salgınının başlaması
- 1350 Winchelsea Muharebesi (29 Ağustos); "le Bon" II. Jean'ın Fransa tahtına çıkması(1364'e kadar kral); Yıldız Nişanı'nın (Soylular Evinden Büyük Kadınımız Topluluğu) tesis edilmesi; Kastilya'da "Zalim" I. Pedro'nun başa geçmesi (hükümdarlığı: 1366-1367/69)
- 1351 İngiltere'de Emekçiler Tüzüğü
- 1352 İngiltere'deHainler Tüzüğü
- 1355 *grande chevauchée* (Ekim-Aralık)

- 1356 Poitiers Muharebesi (19 Eylül)
- 1358 Fransa'da Jacquerie Ayaklanması
- 1359-60 Reims Seferi
- 1360 Brétigny-Calais Antlaşması (Mayıs-Ekim)
- 1362 Brignais Muharebesi (6 Nisan)
- 1364 Cocherel Muharebesi (16 Mayıs); Auray Muharebesi (29 Eylül); “*le Sage*” [Bilge] V. Charles’ın başa geçmesi (1380’e değin kral)
- 1366 Kastilya’da II. Enrique’in krallığı (1367/1369-79’da hükümdar)
- 1367 Nájera Muharebesi (3 Nisan)
- 1369 V. Charles’ın Aquitaine prensliğini ele geçirmesi – İngiliz-Fransız çatışmalarının başlaması
- 1370 Bertrand du Guesclin’in (ö. 1380) Fransa komiseri (*Constable*) olarak atanması; Limoges kuşatması (Eylül)
- 1371 Ískoçya’da Stuart Hanedanından II. Robert’in tahta çıkması (1390’a kadar hükümdar)
- 1371-73 Fransızların Poitou’yu, Aunis’i ve Saintonge’u yeniden almaları
- 1372 La Rochelle Muharebesi (22-23 Haziran)
- 1376 İyi Parlamento [*Good Parliament*] (Nisan-Temmuz); Kara Prens Edward’ın ölümü (8 Haziran)
- 1377 II. Richard’ın tahta çıkması (1399’a kadar kral); Papalığın Avignon’dan Roma’ya dönmesi
- 1378 Papalıkta Büyük Bölünmenin başlaması
- 1380 VI. Charles’ın tahta çıkması (1422’ye kadar hükümdar); Clissonlu IV. Olivier’nin Fransa muhafızı atanması (1392’de bu görevden uzaklaştırılacaktır)
- 1381 İngiltere’de Köylülerin Ayaklanması
- 1383 Norwich piskoposu Henry Despenser – Flanders’e karşı haçlı seferi başlatıyor
- 1385 Aljubarrota Muharebesi (14 Ağustos)
- 1386 Acımasız Parlamento [*Merciless Parliament*] (Şubat-Haziran)
- 1390 Ískoçyalı III. Robert’in tahta çıkması (1424’e kadar hükümdar)
- 1392 VI. Charles’ın deliliğinin ilk işaretleri
- 1396 28 yıllık mütarekenin kabulü (9 Mart); II. Richard Fransa prensesi Isabella ile evleniyor; Niğbolu Savaşı (25 Eylül)
- 1399 Lancaster hanedanından IV. Henry’nin yönetimi (1413’e kadar)
- 1404 Burgoya dükü Cesur Philippe’in ölümü (27 Nisan)
- 1405 Galler’deki Owain Glyn Dŵr’ın ayaklanmasını desteklemeleri için Fransız askerlerinin gönderilmesi
- 1407 Orléans dükü Louis’nin öldürülmesi (23 Kasım)

- 1409 Pisa Konsili
- 1411 Orléanistler/Armagnac ve Burgonya hiziplerinden ikisinin de IV. Henry'den yardım istemeleri
- 1413 V. Henry'nin tahta çıkması (1422'ye kadar hükümdar olan); Paris'te *cabochienne* ayaklanmaları (Nisan-Mayıs)
- 1414-18 Constance Konsili
- 1415 Harfleur kuşatması; Agincourt Muharebesi (25 Ekim)
- 1416 İngiliz-Fransız savaşında İngiltere-İmparatorluk anlaşması –İmparator Sigismund'un tarafsız kalmasını teminat altına alır
- 1417 V. Henry Normandiya'yı işgal eder
- 1418 Burgundy dükü "Korkusuz" Jean Paris'i kontrolü altına alır; V. Henry Rouen'i kuşatır
- 1419 Rouen'in teslim olması (Ocak); Korkusuz Jean'in öldürülmesi (10 Eylül)
- 1420 Fresnay Muharebesi (3 Mart); Troyes Antlaşması (21 Mart)
- 1421 Baugé Muharebesi (22 Mart); Clarence dükü Thomas'ın ölümü
- 1422 İngiltere kralı VI. Henry'nin (hükümdarlığı: 1461; 1470-71) tahta çıkması; Fransa kralı VII. Charles'ın (1461'e değin krallık yapmak üzere) tahta çıkması
- 1423 Cravant Muharebesi (31 Temmuz)
- 1424 İskoçya'da I. James'in tahta çıkması (1437'ye kadar kral); Verneuil Muharebesi (17 Ağustos)
- 1425 Artur de Richemont'un Fransa muhafızı olarak atanması (7 Mart)
- 1428 Orléans kuşatmasının başlaması (12 Şubat)
- 1429 "Herrings Muharebesi" (12 Şubat); Patay Muharebesi (18 Haziran); VII. Charles'ın taç giymesi (17 Temmuz)
- 1430 Compiègne kuşatması; Jeanne d'Arc'ın yakalanması (23 Mayıs)
- 1431 Jeanne d'Arc'ın idamı (30 Mayıs); Basel Konsili'nin başlaması (sonu 1449)
- 1435 Arras Kongresi; Bedford dükü John'un ölümü (14 Eylül); Arras antlaşmasının Burgonyalı Yakışıklı Philippe ile VII. Charles arasında barışı tesis etmesi (10 Aralık)
- 1436 Fransızların Paris'i yeniden alması (13 Nisan)
- 1437 İskoçya kralı (1460'a değin) II. James'in tahta çıkması; VII. Charles'ın Paris'e girmesi (12 Kasım)
- 1438 Jacques Coeur'ün VII. Charles'ın *argentier*'liğine (şahsi hazinedarlığına) tayini; Bourges *Pragmatic Sanction*'u (7 Temmuz)
- 1440 Charles d'Orléans İngiliz esaretinden kurtuluyor; *Praquerie* isyanı (15 Şubat-17 Temmuz)
- 1442 VII. Charles'ın kayınvalidesi Yolande of Aragon'un ölümü (14 Kasım)

- 1444 Tours Mütarekesi (22 Mayıs); VII. Charles'ın metresi Agnès Sorel'in Fransa Sarayına girmesi
- 1445 VII. Charles'ın "sürekli bir ordu" yaratan askerî *ordonnances* çıkarması (Ocak-Mart); VI. Henry ile Margaret Anjou'nun evlenmesi (23 Nisan)
- 1448 *Francs-archer*'lerin oluşturulması (Nisan); VI. Henry'nin Maine'i teslim etmesi
- 1449 İngilizlerin Fougères'deki Breton kalesine hücumları (Mart); VII. Charles'ın Normandiya'yı işgali (31 Temmuz); Rouen'in teslim olması (10 Kasım)
- 1450 Agnès Sorel'in ölümü (9 Şubat); Formigny Muharebesi (15 Nisan); Fransızların Caen'i (24 Haziran) ve Cherbourg'u (12 Ağustos) ele geçirmesi; Cade Ayaklanması (Mayıs-Temmuz)
- 1451 Fransızların Bordeaux'yu zapt etmeleri
- 1452 John Talbot'un Bordeaux'yu yeniden zaptı
- 1453 Castillon Muharebesi (17 Temmuz); Fransızların Bordeaux'yu almaları (19 Ekim)

GİRİŞ

1337

Hep birbirilerine saldıran ve ellerinden geldiğince zarar veren o iki güç vardı. Ama sonunda İngilizler ve Gaskonlar uygun koşullarda barış istediler ve [Gaskonlar] Fransa tacına karşı asla isyan etmeyeceklerine, Fransa kralını egemenleri olarak tanıdıklarına, onun sadık ve uysal uyrukları halinde kalacaklarına and içtiler... Bu anlaşma... bin dört yüz elli üç yılında yapıldı.¹

Jean Chartier, *Chronique de Charles VII*

1453'te Yüz Yıl Savaşları bitince dünyanın yörüngesi değişmedi. 19 Ekim'de Bordeaux Kral VII. Charles'ın güçlerine teslim olunca, hiç kimse Yüz Yıl Savaşları'nın sona erdiğini anlamamıştı. Hatta hiç kimse İngiltere ile Fransa'nın Yüz Yıl Savaşları'nda çarpıştığını bilmiyordu. Bu çatışmaya ilk kez 1855'te Yüz Yıl Savaşları denilmiştir. Fakat ilk Valois kralı VI. Philippe'in III. Edward'dan Gaskonya'yı aldığı 1337 ile dukalığın nihai teslimiyeti arasındaki 116 yıl, İngiltere ve Fransa krallıkları ile halklarının yaşamlarında önemli değişiklikler meydana getirmişti. Hükûmetin etki alanı, monarkın rolü, Kilisenin konumu, zenginlerle yoksulların, soylularla sıradanların ilişkileri ve her iki ulusun kimlikleri "en-eski düşman"la yüzyılı aşkın bir savaş sonucu yeniden belirlenmişti.²

Bu kitap çok önemli, hareketli ve şiddetli bir değişiklik dönemi hakkında yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Savaşın potası İngiliz ve Fransız uluslarına tekrar tekrar yeni bir şekil vermiştir; bireylerin birbirilerine olan sadakat ve bağlarını, dahili örgütlenişlerini ve genişleyen bir dünyadaki yerlerini yeniden tanımlamıştır. Yüz Yıl Savaşları askerî tutum ve örgütlenmeleri temelinden değiştirmiştir. Savaşın profesyonelleşmesine yol açmış, (şövalye tarzı) süvariliğin gerilemesi, piyadeliğin ve topçuluğun yükselmesi sonucunu doğurmuştur. Savaş köylülüğü yeni bir role bürünmeye mecbur etmiştir. Köylüler şiddet hareketlerinin hem kurbanları hem de faileri olarak çatışmalardan etkilenmişler, ama yaşadıkları müthiş deneyimlere karşın daha güçlü olarak ortaya çıkmışlardır. Kilise ve ruhbanlar da kendilerini yeni koşullara uyarlamak zorunda kalmışlar, siyasal çatışmalar ve kilise hiyerarşisi içindeki anlaşmazlıkla-

1. *English Historical Documents*, IV, 1327-1485, ed. A. R. Myers (Londra: 1969), 271.

2. H. Martin, *Histoire de France* (1855). Yüz Yıl Savaşları'nı historiyoğrafik bir kavram olarak ele alan bir tartışma için bakınız K. Fowler, *The Age of Plantagenet and Valois* (Londra, 1967), 13-14.

ra taraf olmaları nedeniyle yeniden biçimlendirmiş, ancak yoğun bir manevi dönem ile ihya edilmişlerdir. Savaş siyasal ve kişisel öncelikleri değiştirmiş, bazı bireyleri mücadeleyi sonuçlandıracak bir çözüm arayışı içinde büyük mesafelere yönlendirmiştir; kimileri bu mücadeleyi bastırmak isterken, zenginlik, yağma ve günahlarını bağışlatma heveslerine kapılan başkaları da çatışmaları körüklemiştir. Savaş esirlerinin ve kadınların maruz kaldıkları işgal deneyimleri, değişen harp koşullarının etkileri hem nüfusun geniş kesimlerinde hem de mahalli muharebe koşullarının ezici baskılarının biçimlendirdiği farklı topluluklarda görülmektedir. Birçokları saldırıya uğramış ve suiistimal edilmiş, diğerlerine ise itina ve şevkatle davranılmıştır.

Bu yapıt Yüz Yıl Savaşları'nın öyküsel bir anlatımı değildir; daha çok, çatışmaların İngiltere ve Fransa halklarını yeniden tanımlayan bir mücadelede yer alan gruplar ve bireyler üstündeki etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Savaş, başlangıcından itibaren yazarlar ve bilginler için tabii bir konu olmuş, hatta İngiltere ile Fransa'nın orduları Crécy'de, Agincourt'ta, Orléans surları önünde ve Castillon'da barut kokuları arasında kanlı savaşlar verirlerken tarihçiler, hukukçular ve vakanüvisler de sayfalar üstünde üstünlük kurma mücadelesi yürütmüşlerdir. Ortaçağın sonlarındaki propagandalar III. Edward, V. Charles, Kara Prens, Bertrand du Guesclin, V. Henry ve Jean d'Arc gibi kişileri odağına alan yeni nesil efsaneler üzerinde durmuşlar; daha sonra devrim ve dünya savaşı deneyiminin ışığında yeni tarihsel "gerçekler" ortaya çıkmıştır. Son yıllarda Yüz Yıl Savaşları siyasal çağrışımlarının bazılarını yitirmiş, buna karşın birçok ilmin merkezinde ortaya çıkmıştır. Bu kitap o bilginliği yeni bir biçimde topluyor. Savaşın insan kayıplarını kurumsal bir değişim bağlamında göstermeyi amaçlıyor ve Fransa'yla İngiltere'yi yeni bir gelişme aşamasına, belki de yeni bir çağa sokacak bir mücadele bağlamında ele alıyor.

Genellikle Yüz Yıl Savaşları'nın Castillon Muharebesi'nde (17 Temmuz 1453) sona erdiği söylenmiştir; ancak Bordeaux'nun üç ay sonra (19 Ekim'de) teslim olması daha hoş gidecek bir uygunluk göstermektedir. (Gaskonya dükü 1152'de İngilizlerin denetimi altına girişinden beri İngiliz-Fransız husumetinin odağı olagelmıştır.) Daha sonra da birçok bakımdan pek bir şey değişmediği belirtilir. IV. Edward 1475'te bir orduyla Fransa'ya dalmış, 1513'te VIII. Henry de unvanının hakkını vermek için Manş'ı geçmiştir. Fransa'daki son İngiliz kalesi olan Calais 1558'e kadar düşmemiştir. O zaman bile İngiltere ile Fransa en azından 1904'teki *Entente Cordiale*'e kadar bütün Avrupa savaşlarında birbirilerinin gırtlığına sarılı kalmışlardır. Charles de Gaulle'un 1962'de söyleyeceği gibi, "Bizim en büyük kalıtsal düşmanımız Almanya değil, İngiltere idi. Yüz Yıl Savaşları'ndan Fashoda'ya kadar, bizimle mücadele etmeden geçen bir anı yok gibidir... bizim iyiliğimizi istemeye doğal olarak eğilimi yoktur."³

3. M. G. A. Vale, *The Ancient Enemy: England, France and Europe from the Angevins to the Tudors* (Londra, 2007), ix.

Bununla birlikte, İngiliz Bordeaux'nun düşüşünü izleyen savaşların Napoleon çağına kadar (karakterleri) farklı ve yoğunlukları da öncekiler gibi değildi. Başlıca yandaşlarının amaç ve hevesleri de farklıydı. İngiliz (ve Britanyalı) monarklar 1801'e kadar aynı zamanda Fransa'nın da meşru hükümdarları olduklarını iddia etmiş olabilirlerdi – 1801'de onların artık üstünde hak iddia edebilecekleri bir taht kalmamıştı, ancak zaten bu ciddi ya da gerçekçi bir hedef değildi. Daha önemlisi, tarafların siyasal tutkuları Yüz Yıl Savaşları'nın hemen ertesinde çok farklı boyutlar edinmişti. Fransa'da Valois gücü, sonunda ülkenin bütün “doğal” coğrafyasını kapsayacak hale gelmişti. İngiltere'deyse, iç savaştan sonra Fransa'nın uğradığı aşılınmaya karşılık, ulusun Avrupa'daki ve genişleyen bir dünyadaki rolü ve yeri hakkında tam bir yeniden değerlendirmeye gidildi.⁴

Şu halde, Yüz Yıl Savaşları 1453'te sona ermişti. Savaşın nerede başladığıysa daha karmaşık bir konuydu. Bu “Muharebeler Soyağacı”nın kökleri çoktu, çeşitliydi ve karışıkta. Bu kökler Fransa'da Gaskonya'da, Normandiya'da ve başka yerlerde; İngiltere'de ve İskoçya'da takip edilebilirdi. Çatışma bir kez ivme kazandıncı, İberyaya yarımadasındaki ve imparatorluktaki, Papalıktaki, Hollanda'daki ve Galler'deki bunalım ve savaşlardan enerji almıştı. Savaşın *ne vakit* başladığına gelince, bunun yanıtı daha da belirsizdir. Savaşın başlamasını belki 1066'daki Hastings muharebesine, İngiltere ile Normandiya'nın birleşmesine tarihlemeliyiz. Yoksa Aquitaineli Eleanor'un kısa bir süre sonra İngiltere kralı II. Henry olacak Henry Plantagenet'le evlendiği, böylelikle de Angevin İmparatorluğu denilen devleti yarattığı 1152 daha iyi bir tarih midir? 1200 yılında Kral John, II. Philippe (Philip Augustus) ile Le Goulet antlaşmasını yapınca, İngiltere ile Fransa arasındaki siyasal dinamik adamakıllı değişmişti – İngiltere kralı burada Fransa'daki topraklarını Capetian'ların *fief*leri olarak tuttuğunu söylemekteydi. 1204'te Fransızlar Normandiya ile Anjou'yu geri aldılar –bu da son derece önemliydi. Birçokları savaşın köklerini 1259'da III. Henry'nin IX. (St.) Louis ile Paris Antlaşması'nı yaparak Fransa'nın bir soylusu haline gelmesinde ve Angevinlik doğum hakkının sağladığı çoğu haklardan feragat etmesinde görmekte dirler. Belki de savaş, gerçekte “Yakışıklı” IV. Philippe'in (hükümdarlığı: 1285-1314) Gaskonya dukalığını inatçı vassalı I. Edward'dan almasıyla ya da 1323'te Saint-Sardos Savaşıyla başlamıştır. Ne var ki 1328'de her şey kökten değişmiştir. Fransa'nın son Capetian kralı IV. Charles'ın ölümü, genç III. Edward'a da Fransız tahtı üstünde hak iddia etmek fırsatını vermişti. Bu iddia ve ondan kaynaklanan çatışmalar, Valois hanedanının ilk temsilcisi VI. Philippe'e Yüz Yıl Savaşları'nın gerçekten başladığı 1337'de Gaskonya'ya el koyduğunu ilân etme fırsatını vermişti.

4. Ayrıca bkz: K. DeVries, “The Hundred Years Wars: Not One but Many”, *The Hundred Years War, II: Different Vistas*, ed. D. J. Kagay ve L. J. A. Villalon (Leiden, 2008), 3-36.

Dolayısıyla, İngiliz-Fransız ilişkileri 1337'den çok önce gergindi, 1453'ten sonra da uzun süre öyle kalmıştı. Ne var ki, 1337 ile 1453 arasındaki yıllar gayet belirleyiciydi ve bunlar o süre içinde çarpıcı bir aşamaya işaret ediyordu. Savaş siyasal gündemlere görülmemiş derecede egemen oldu ve uluslara, hükûmetlere, toplumsal ve askerî kurumlara kökten değişiklikler getirdi. Gerçekten İngiltere ve Fransa'da yaşamın bütün veçhelerini değiştirdi. Yüz Yıl Savaşları bütün ulusları önce kırarak, sonra da onları ve halklarını oluşturarak yeniden şekillendirdi.

Savaş 1337'ye kadar başlamamış olmakla birlikte, kökenleri İngiltere'yle Fransa'nın on birinci yüzyıla kadar geri giden çalkantılı ortak tarihlerinde bulunabilir. Piç William, Hastings muharebesinden sonra Fâtih William olunca batı Avrupa'da yeni bir siyasal paradigma kurdu. Bunun sonuçları 1066 Noel gününde Westminster Abbey'de taç giymesiyle hemen ortaya çıkmadı, ama William Fransa ile İngiltere arasında, temelinde istikrarsız ve sürdürülemez nitelikte olan bir ilişki kalıbı yaratmıştı. Normandiya dükü şimdi aynı zamanda İngiltere kralıydı, dolayısıyla, aynı zamanda hem egemen bir lord hem de bağımlı bir vassaldı. Politik kimliği içten içe çelişkiydi. Fakat bir yüzyılın çoğunda bu uyumsuzluğun hiç zararı görülmemişti; Fransız krallık hanedanının –Capet'lerin– yetkesi nadiren Paris ve Île de France sınırını aşmış, Normandiya ilk kez 911'de Viking önderi Rollo'ya verildiği gibi, neredeyse özerk bir konumda kalmıştı.⁵ Fakat on ikinci yüzyılın ortalarında gerilim artmaya başladı. Evlilik, fetih, diplomasi ve talih sayesinde İngiliz-Norman devleti, Angevin İmparatorluğu olmak üzere genişledi; Anjou, Brittany ve geniş Aquitaine dukağı Manş-ötesi ülkeye katıldı, böylelikle İngiliz iktidarı Britanya ve İrlanda adalarını kapsadı. Sonuç olarak, William'ın soyundan gelen II. Henry (hükümdarlığı: 1154-89) Fransa'da Fransız derebeyinden [*overlord*] daha etkili bir hale geldi.

Fakat Fransız Tacının gücü de bu sırada artmaktaydı; bütün büyüklüğüne rağmen –hatta büyüklüğünden ötürü– Anglo-Norman İmparatorluğu yönetilemez bir konumdaydı. Çok geçmeden, bilhassa Henry'nin karısı Eleanor ve isyancı çocuklarının çıkardığı ayaklanmalarla bu devlet battı; I. Richard'ın [Aslan-yürekli] haçlı seferinde oluşu ve sonra da hapse atılmasıyla –Kral [Yurtsuz] John'un (1199-1216) başarısız hükümdarlığı sonucunda imparatorluk parçalandı. John 1204'te Normandiya'nın kaybedilmesinden ve kurduğu uluslararası koalisyonun Bouvines muharebesiyle (1214) Normandiya'yı geri almayı başaramamasından da büsbütün sorumlu tutulmamalıdır –fakat Angevin İmparatorluğunun yıkılmasındaki sorumluluğu büyüktür. 1200'de John Le Goulet antlaşmasının şartlarını kabul ettiğinde hadiselerin tersine döndüğü anlaşılmıştı. Bu antlaşma neticesinde John, II.

5. D. Bates, "The Rise and Fall of Normandy, c. 911-1204", *England and Normandy in the Middle Ages*, ed. D. Bates ve A. Curry (Londra, 1994), 19-35.

Philippe'e "Augustus" (hükümdarlığı: 1180-1223) bağlılık andı içmiş ve Fransa'daki topraklarının karşılığında 20.000 mark ödemişti. Önceki Capet ailesinden gelen krallar İngiliz kralının elindeki Norman ve Angevin toprakları için derebeylik iddia etmekle birlikte, II. Henry'ye ya da Kral Richard'a Fransız lordlukları için (müt-hiş bir tutarda) bağlılık akçesi ödemesini önerememişlerdi. Antlaşma İngiltere ile Fransa arasındaki yeni bir güç dengesini yansıtmaktaydı; bu, Philippe'in üstünlü-ğünün açık bir ifadesiydi ve onun John'un kıta topraklarındaki yönetimine müda-hale etme hakkını içermektedir.⁶

Bu müdahale bir kez başlayınca Fransızların çabucak Normandiya'yı fe-tihlerine yol açtı.⁷ Aile mirası toprakların kaybı İngiliz Tacı için siyasal bakımdan yıkıcı nitelikteydi. Dukalığı ve Fransa'daki diğer toprakları geri almak İngiliz kral-lık siyasetini en azından yarım yüzyıl uğraştıracaktı. Angevin İmparatorluğunu diriltme çabası Yüz Yıl Savaşları süresince devam etti. Ne var ki, III. Henry (hü-kümdarlığı: 1216-72) ata topraklarını zorla geri alamayacağını ve dedesinden kalan son şeyleri de yakında kaybedeceğini anlayınca, IX. Louis (hükümdarlığı: 1226-70) ile Paris Antlaşmasını kabul etmeye razı oldu. Bu anlaşma II. Philippe'in, John'un tımarlarına el koyunca bozulmuş bulunan vassallık bağlarını diriltti. Henry duka-lıktaki haklarını tanınması karşılığında Gaskonya için bir tazminat ödemeyi önerdi ve aralarında Normandiya, Anjou, Touraine, Maine ve Poitou'nun da bulunduğu diğer "Angevin" toprakları üzerindeki İngiliz taleplerinden vazgeçti. Bu anlaşmayla Henry resmen Fransa'nın bir soylusu oldu ve böylece de Fransa kralının bir vassali olma konumunu kabul etti.

Antlaşma bir barış dönemini güvence altına almakla birlikte zaten tartış-malı olan feodal ilişkilere yeni bir hukukî yapı getirdi. Bu sadece uzun dönemde Anglo-Fransız karşıtlıklarını alevlendirdi, çünkü egemen bir hükümdarın bir baş-kasının vassali olması hem siyasal gerçekliklere hem de gelişen krallık kuramlarına aykırıydı. İlişkideki 1066'da yaratılan ve 1200'de yeniden düzenlenen içsel uyum-suzluk şimdi kesin yasal sınırlar içine sokulmuştu, bu da diplomatik manevralara pek az yer bırakıyordu. İngiltere kralının Gaskonya için vasallık vergisi (*liege homa-ge*) ödemesi isteği, son derece sorunlu çıktı. Bu, basit bir *homage*'dan daha bağlayıcı bir ilişki yaratmıştı ve İngiliz kralını onur kırıcı bir tören yapmaya zorluyordu. Onun "lord"u önünde diz çökmesi, ellerini sunması ve toprakları için ona iş birliği vaat etmesi gerekmektedir. Bu durum İngilizler açısından sadece kişisel aşağılan-

6. Le Goulet Antlaşması (1200): *Recueil des Actes de Philippe Augustus*, ed. H.- F. Delaborde, 4 cilt (Paris, 1916-79), II, 178-85; T. Rymer, *Feodora, conventions, litterae etc.*, gözden geçirilmiş basım A. Clarke, F. Holbrooke ve J. Coley, 4 cilt 7 kısım (Londra, 1816-69), I, i, 75-6; P. Chaplais, ed., *Diplomatic Documents*, I, 1101-1272 (Londra, 1964), no. 9; A. Curry, *The Hundred Years War* (Houndmills, 2. baskı, 2003), 29; J. Bradbury, *Philip Augustus, King of France, 1180-1223* (Harlow, 1998), 133-5.

7. G. P. Cuttino, *English Medieval Diplomacy* (Bloomington, IN, 1985), 49-51.

mayı alenen kabul etmekle değil, kralın askerî, siyasî ve diplomatik etkinliklerine büyük sınırlamalar getirmekle de son derece sorunliydu. “Vasallık vergisi” andı içmekle, Fransa kralı ihtiyaç duyarsa o da askerî hizmet sunacak ve “lordu”nun düşmanlarıyla asla ittifak edemeyecekti. Bu demekti ki, Aquitaine dükünün yargıları Capetlilerin keyfine bağılı olacaktı. Paris antlaşması İngiltere ile Fransa’yı 1337’de çatışacak yollara sokmuştu.⁸

Gaskonya dükünün derebeyi olarak, Fransa kralının hem ciddi bir sorumluluğı hem de dukalık işlerine karışmak için çeşit çeşit avantajlı siyasal fırsatları vardı. En sıklıkla üstlendiğı rol yargısaldı –Paris antlaşmasının şartları Gaskon adaletinin son hakeminin artık Plantagenet olmadığını, Capet olduğunu göstermekteydi. İngiltere kralının ve memurlarının yasal yargılarına karşı itirazlar sinir bozucu bir düzenlilikle Fransa kralına yapılıyordu. Fransa’nın krallık otoritesi üstündeki bu tutarlı ısrarı, Henry’nin ardılı I. Edward (hükümdarlığı: 1271-1307) için giderek artan bir tedirginliğe yol açtı. Paris’e yapılan müracaatlar, hükümet işlerini yavaşlatıyor, idarî süreçleri tıkıyor ve genellikle malî etkinliklere engel oluyordu. Böylesi müdahaleler İngiliz hükümdarının düklik sıfatıyla bile otoritesini engellemekteydi. Yargı sürecini denetlemek, ona yol göstermek ve yönlendirmek ortaçağ krallığının merkezî işleviydi; bu nedenle, onun kararlarını belirlemek ve değiştirmek (denizler aşırı bir dukalıkla ilgili olduğunda bile) krallık erkinin merkezine yöneltilmiş bir darbeydi.

Eğer bu anlattıklarımız Fransız krallarının tümüyle gereksiz bir güç gösterisi olarak Yüz Yıl Savaşları’na yol açtıkları anlamına geliyorsa, Plantagenetlerin güçlerini göstermeye bir o kadar istekli oldukları teslim edilmelidir. Plantagenetlerin eylemleri, özellikle I. Edward’ın İskoçya’da yaptıkları son derece kışkırtıcıydı, belki kasten böyleydi. 1286 yılında III. Alexander’in zamansız ölümünden sonra İskoç tahtı üstünde hak iddia eden çeşitli kişilerin niteliklerini değerlendirmesi istenince, Edward bu konunun kendisine sağladığı otoriteyi acımasızca kullanmıştı. Hatta Edward İskoçya işlerine karışmasının orayı istilâ etmesine bahane olabilecek bir mazeret yaratacağını bile ummuş olabilir. Bu son derece önemliydi, çünkü İskoçya ile Fransa’nın 1295’te yaptıkları Auld İttifakı (*Auld Alliance*), İngiliz-İskoç ilişkileri sorununu giderek büyüyen Fransız-Gaskon karşıtlığına (dolayısıyla da İngiliz-Fransız ilişkilerine) bağlamıştı. Edward “kendisinin İskoçya’daki derebeyliğini büyütme için kullandığı yöntemin aynısının Fransa kralı IV. Philip’in Edward’ın Gaskonya dukalığındaki derebeylik konumunu güçlendirmek için” kullanmasını

8. Paris Antlaşması (1259): *English Historical Documents*, III, 1189-1327, ed. H. Rothwell (Londra, 1975), 376-9. Ayrıca bkz., W. M. Ormrod, “England, Normandy and the Beginnings of the Hundred Years War, 1259-1360”, *England and Normandy*, ed. Bates ve Curry, 198; P. Chaplais, “The Making of the Treaty of Paris (1259) and the Royal Style”, *EHR*, 67 (1952), 235-53; E. Hallam ve J. Everard, *Capetian France, 987-1328* (Harlow, 2. baskı, 2001), 283, 342-4.

daki ironiyi anlamamış görünmektedir.⁹ Üstelik nasıl Gaskonya İngiltere'ye Manş'ı üstünden bir atlama yeri olarak Fransız monarşisine batmış bir dikense, İskoçya da öylece Fransa'ya kuzey sınırında bir tutunma noktası sağlamakla İngiltere için bir o kadar rahatsız edici oluyordu.

Edward'ın ilk İskoçya seferi çok geçmeden, 1296'da başladı ve Yüz Yıl Savaşları'nın bazı temellerini oluşturan yoğun bir askerî etkinliğin bir parçası oldu. Fransa ile savaş zaten 1294'te IV. Philippe'in Gaskonya dukalığına el koymasıyla başlamıştı; 1294-95'te de bir Galli ayaklanması vardı ve 1297'de Edward, Flanders'e bir ordu göndermişti. Bu seferler son derece verimsiz ve tahrip edici derecede pahalıydı; 1294'ten 1298'e değin askerlik giderleri 750.000 sterline varmış olmalıydı.¹⁰ Sonuç olarak, geç dönem ortaçağ idaresini savaşın gerekleri biçimlendirmiş ve devlet yönetimi onlara tâbi olmuştur; Edward'ın hükümdarlığı ise İngiliz "savaş devleti"nin temellerini kurmuştur.¹¹

Savaşın çapı yeniyse bile, nedeni pek bilindikti. Fransa ile savaş Gaskonya'daki ve Edward'ın ilk karısı olan Kastilyalı Eleanor'un (ö. 1290) 1279'da miras olarak aldığı Ponthieu'deki egemenlik sorunlarına dayanıyordu. 27 Ekim 1293'te IV. Philippe Gaskonya'daki memurlarına yöneltilmiş şikâyetleri yanıtlaması için Edward'ı sarayına getirtti. İngiliz kralı iddiaları yanıtlamayı reddetti; Philippe de bu fırsattan yararlanıp dukalığı zapt etmek üzere zevkle harekete geçti. İngiliz-Gaskon kaynakları yetersizdi; Fransız birlikleri Gaskonya'yla Ponthieu'ye yürüyünce onlara çok az karşı çıkan oldu. Artık İngilizlerin Fransa'dan büsbütün atılması pekâlâ mümkündü-Yüz Yıl Savaşları başlamadan bitebilirdi. Fakat çok geçmeden Flanders'teki bir ayaklanma ve Papalıkla şiddetli bir tartışma Fransızları oyaladı. Sonuçta 1297'de bir ateşkes, Mayıs 1303'te de tam bir barış yapıldı. Böylece, el konulmuş toprakların *liege homage* [vasallık vergisi –ed. n.] karşılığı olarak Edward'a geri verilmesiyle statüko yeniden sağlandı.¹²

Bu gibi antlaşmaları evliliklerle mühürlemek âdetti. 1297 sözleşmesi Edward'ın ikinci karısı olan (Philippe'in kızkardeşi) Fransalı Margaret ile nişanlanmasıyla mühürlenmişti; tam barış da Philippe'in kızı Isabella ile Edward'ın en büyük oğlunun (geleceğin II. Edward'ı) birleşmesiyle sağlanacaktı. Ama gerçekte bu düzenleme gerilimleri gevşetmek şöyle dursun, İngiliz-Fransız çatışmasını

9. F. Watson, "Settling the Stalemate: Edward I's Peace in Scotland, 1303-1305", *Thirteenth-Century England*, VI, ed. M. Prestwich, R. H. Britnell ve R. Frame (Woodbridge, 1997), 128; M. Prestwich, *Edward I* (New Haven, CT ve Londra, 1997), 275.

10. M. Prestwich, *Plantagenet England, 1225-1360* (Oxford, 2005), 165-8.

11. Bu konuyu daha geniş bir bağlamda ele alan çalışmalar için bkz., S. Gunn, "War and the Emergence of the State: Western Europe, 1350-1600", *European Warfare, 1350-1750*, ed. F. Tallett ve D. J. B. Trim (Cambridge, 2010), 50-73; R. G. Asch, "War and State Building", *a.g.e.*, 322-37.

12. Curry, *Hundred Years War*, 35-7; J. R. Strayer, *The Reign of Philip the Fair* (Princeton, NJ, 1980), 318-24; Prestwich, *Edward I*, 376-400.

güçlendirecek ve uzun vadeli bir çözüm bulunmasını giderek olanaksız kılacaktı. Tahta çıktıktan ve Isabella ile evlendikten sonra II. Edward (hükümdarlığı: 1307-27) IV. Philippe'e bağlılığını (*homage*) bildirmişti, ama bu vasallık vergisi (*liege homage*) vermek türünden bir bağlılık bildirimi değildi. İki kral arasındaki ilişkinin kesin niteliği art arda üç Fransız kralının taç giydiği 1316 ile 1322 yılları arasında tekrar tekrar ortaya çıkmıştı. Her yeni hükümdarla törenin yinelenmesi gerekiyordu, ama *homage* sadece 1320'de sunulmuştu ve bu da asttan-üste sunma niteliğinde değildi. 1312'de yeni bir gelişme oldu: Isabella müstakbel [hükümdar] III. Edward'ı doğurdu. Bu durum Manş Kanalı'nın karşı kıyısında ani bir kaygıya yol açmamakla birlikte son derece önemli bir hadise olduğu görüldü –şayet Capet hanedanı tikanır, İngiltere'nin yeni kralının Fransız tahtı üstünde bir hak iddiası olacaktır.¹³

Gittikçe yoğunlaşan bir atmosfer içinde, savaşın 1320'lerde yine patlak vermesi şaşılacak bir şey değildir. Ekim 1323'teki Saint-Sardos Savaşı, Gaskonya sınırları içindeki Agenais'de bir Fransız *bastide*'inin (yani tahkimatlı bir şehrin) kurulmasının ardından geldi. Bu düpedüz düşmanca değilse bile, kışkırtıcı bir eylemdi. İçinde şehir komutanının idam edildiği bir Gaskon saldırısına yol açmıştı. IV. Charles (hükümdarlığı: 1322-28) buna karşılık dukalığa el koyduğunu ilân etti ve üstüne bir ordu gönderdi. Ne var ki, bir mütareke ayarlandı ve Eylül 1325'te (sonradan III. Edward olan) Prens Edward bir para cezasıyla birlikte bağlılığını sundu; böylelikle işgal edilmiş olan topraklar geri alındı. Yine de, zapt edilmiş bulunan bütün arazilerin geri alınması için 1326-27'de daha ileri askerî harekât yapılması gerekecekti.¹⁴

Bu aşamaya gelindiğinde II. Edward'ın siyasal gerçekleri zayıf kavrayışı, onun siyasal iktidarı tutma şeklinde de görülüyordu ve çok geçmeden tahtını ve canını kaybedecekti. Kraliçe Isabella'nın tertiplelediği Edward'ın 1327'deki azledilişi, sadece İngiltere için önemli olmakla kalmamış; Yüz Yıl Savaşları için de bu olayın mühim sonuçları ortaya çıkmıştır.¹⁵ III. Edward tahta çıktı ve kısa zamanda İngiliz monarşisi için yeni bir düzen meydana getirmeye başladı, bu yeni düzen şövalyelik ve savaşçılık nitelikleri ile öne çıkıyordu. Manş'in ötesine de evrilişi belirginleşerek, sonunda Fransız tahtı üstünde hak iddia etmeye başladı. Bir yıl sonra Capet krallarının sonuncusu olan IV. Charles öldü ve Fransa ile İngiltere'nin birbirilerinin boğazına sarılmasına yol açan sorunlara bir de Fransa'da krallık veraseti gibi bir temel mesele de eklendi.

On yıla yakın bir süre boyunca çatışmaların başlamamasına karşın, 1 Şubat 1328 tarihi İngiliz-Fransız ilişkilerinin kötüleşme sürecinde can alıcı bir nokta

13. M. G. A. Vale, *The Origins of the Hundred Years War: The Angevin Legacy, 1250-1340* (Oxford, 1996), 227-9.

14. P. Chaplais, *The War of Saint-Sardos (1323-1325): Gascon Correspondence and Diplomatic Documents* (Londra, 1945).

15. S. Phillips, *Edward II* (New Haven, CT ve Londra, 2010), 512-16, 522-50.

olmuş ve bundan sonra gerilimlere hâkim olmak gittikçe güçleşmiştir. Capet hanedanından son kralın ölümü üzerine Fransız tahtı üstünde hak iddia eden başlıca üç aday vardı (Soyağacına bakınız: Plantagenetler, Capetler ve Valoislar). En yakın erkek varis III. Edward'dı, fakat onun iddiası annesinden gelmekteydi. Philippe de Valois ve Philippe d'Evreux (Navarre) daha uzaktan, ama erkek tarafından akra-baydılar. Seküler ve ruhanî bir Fransız soylular meclisinin tahta Philippe de Valois'nın geçmesine karar vermelerinde şaşılabilir bir yan yoktu. Yeni kral IV. Charles'ın ölümünden beri naiplik etmişti ve hem sarayda hem de ahali arasında hayli yandaşları vardı. Onlu yaşlarındaki rakibi Edward'a oranla deneyimli bir önderdi –Edward 1328'de annesinin ve onun sevgilisi Roger Mortimer'in sıkı nezareti altında İngiltere'yi yönetmişti. Verilen karara karşı çıkamayan III. Edward durumu kabul etmek zorunda kalmıştı: 6 Haziran 1329'da Amiens'teki Philippe'e resmen boyun eğme jestini yaptı.¹⁶

Ertesi yıl genç III. Edward'ın Nottingham Kalesi'nde bir darbe yapıp annesiyle Mortimer'den iktidarı almasıyla İngiltere'deki koşullar değişti. Yeni kralın öncelikleri belliydi: Tacın gücünün ve itibarının yeniden kurulmasını istiyordu. Bunu savaşla yapmaya kararlıydı; ilk hedefi sınırın hemen kuzeyindeydi. 1332'de Yüz Yıl Savaşları boyunca her iki tarafın da benimsediği politikaları haber verircesine Kral Edward İskoç veraset tartışmalarını canlandırdı ve genç İskoç kralı II. David'i (hükümdarlığı: 1329-71) tahtından indiren ve yerine İngiliz-yanlısı Edward Balliol'u getiren bir dizi girişimi destekledi.

Edward'ın İskoçya'ya müdahalesinin iki ana amacı vardı: Kral 1328'de I. Robert (Robert Bruce) onu Edinburgh-Northampton Antlaşması'nı kabul etmeye zorladığında uğradığı siyasal aşağılanmayı tersine çevirmek istiyordu. Antlaşmanın şartları öylesine tek yanlıydı ki, "Utanç Barışı" diye anılmaktaydı. Ayrıca Edward İskoçya ile yapılacak bir savaşı aristokrasiyi ulusal bir dava etrafında birleştirerek kendi kırılğan krallığını pekiştirmek de istiyordu. Halidon Hill'deki İngiliz zaferinden (19 Temmuz 1333) sonra çocuk kral II. David Fransa'ya sürgüne gönderildi. Bundan sonra VI. Philippe, Gaskonya konusundaki pazarlıklarda İskoçya'nın statüsünün de hesaba katılması gerektiğinde ısrar etti.¹⁷ Daha sonra vakanüvis Henry Knighton, savaş başladığında VI. Philippe'in "Hıristiyan dünyasının ister en zengin ister en yoksul kralı olsa da İngiltere kralını yok etmeye

16. W. M. Ormrod, *Edward III* (New Haven, CT ve Londra, 2011), 82-3; R. J. Knecht, *The Valois: Kings of France 1328-1589* (Londra, 2007), 1-2, 24; C. Taylor, "The Salic Law and the Valois Succession to the French Crown", *French History*, 15 (2001), 358-77; aynı yazar, "Edward III and the Plantagenet Claim to the French Throne", *The Age of Edward III*, ed. J. Bothwell (York, 2001), 156-7.

17. A. Ayton, "The English Army at Crécy", *The Battle of Crécy, 1346*, ed. A. Ayton ve P. Preston (Woodbridge, 2005), 200-29; C. J. Rogers, *War Cruel and Sharp: English Strategy under Edward III, 1327-1360* (Woodbridge, 2000), 27-76, özellikle 28-33, 54-5, 58-9, 63, 73-4; aynı yazar, ed., *The Wars of Edward III: Sources and Interpretations* (Woodbridge, 1999), 38.

and içtiğini yazacaktı. Çünkü Kral Edward İskoçları küçük düşürmeye o kadar kararlıydı.”¹⁸

Krallık statüsü ve bağımlı toprakların statüleri (ya da Fransa ve İngiltere krallarının bağımlı topraklar saymak istedikleri yerler) 1337’de çıkan çatışmanın merkezindeydi. Fakat tek sebep bunlar değildi. Yüz Yıl Savaşları’nın ekonomik bir boyutu da vardı. Gaskonya sadece sembolik ve politik değeri olan bir yer değildi; şarap ticaretinden büyük meblâğlar da üretiyordu. Üstelik, Fransız monarşisinin ele geçirmek istediği birçok Atlantik limanı da oradaydı. Güneydeki şarap ticareti kuzeyde yapılan yün ticaretini dengelemekteydi –oradaki İngiliz yünlerinin başlıca üretim bölgesinin Flanders olması İngiliz-Fransız ilişkilerini daha da karmaşıktıyordu. Flanders tıpkı Bretonya ve Kastilya gibi Yüz Yıl Savaşları’nın yapılacağı bir başka alandı. Fransa’nın bu bölgeyle ilişkileri nadiren rahat oluyordu ve Temmuz 1302’de Courtrai’de uğranılan yenilgiden beri özellikle problematiktir.¹⁹ Bu, Fransız askerî onuru üstünde, İngilizlerin Bannockburn’de (1314) İskoçlar karşısında yedikleri darbeden farksız bir mağlubiyetti.

İngiliz-Fransız karşıtlığı artarken Papalık da topyekûn bir savaşı önlemek için kati bir çaba gösterdi –ortaklaşa bir haçlı seferi yapma tasarısı, VI. Philippe ile III. Edward’ın birbirlerinin boğazına sarılmalarını engellemiştir. Sonra 1337’de, Philippe’nin buyruğuyla Gaskonya dukalığına el konulduğu açıklandı; çünkü Edward dönük bir Fransız soylusu olan Robert d’Artois’nın (1287-1342) derebeyine ettiği sadakat yeminine karşın orada yaşamasına izin veriyordu. Robert bütün Avrupa’da savaşın doğrudan sorumlusu olarak görülmekteydi, ama bu bir bakıma da etkili bir Fransız propaganda kampanyasının sonucuydu.²⁰ Fransa kralının kuzeni ve kayınbiraderi olarak sarayda saygı görmüştü, ama teyzesinin Artois kontluğu üstündeki iddiası onunkine yeğlendiğinde ilişkiler bozuldu. O da 1334’te İngiltere’ye geldi ve burada iki yıl sakince yaşadı. III. Edward İskoçya’da savaşmayı kabul etmesine karşılık ona birçok kaleler verdi ve maaş bağladı. Ne var ki, Aralık 1336’da kral onu Fransız adaletine teslim etmeye razı olmadı. Edward hiç kuşkusuz VI. Philippe’in

18. H. Knighton, *Knighnton's Chronicle 1337-1396*, ed. G. Martin (Oxford, 1995), 3; Ayrıca bkz., G. W. S. Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland* (Londra, 1965), 369.

19. M. Prestwich, “Why did Englishmen Fight in the Hundred Years War?”, *Medieval History*, 2 (1992), 63-4; P. Contamine, “La Guerre de Cent Ans en France: Une approche économique”, *BIHR*, 47 (1974), 125-49; E. B. Fryde, “Financial Resources of Edward III in the Netherlands, 1337-40, Pt. 2”, *Revue belge de philologie et d'histoire*, 45 (1967), 1,142-216; J. E. Ziegler, “Edward III and Low Country Finances: 1338-1340, with Particular Emphasis on the Dominant Position of Brabant”, *Revue belge de philologie et d'histoire*, 61 (1983), 802-17; J. F. Verbruggen, “Flemish Urban Militias against the French Cavalry Armies in the Fourteenth and Fifteenth Centuries”, çev. K. DeVries, *Journal of Medieval Military History*, I, ed. B. S. Bachrach (Woodbridge, 2002), 145-69; aynı yazar, *The Battle of the Golden Spurs: Courtrai, 11 July 1302*, ed. K. DeVries, çev. D. R. Ferguson (Woodbridge, 2002).

20. J. le Bel, *Chronique*, ed. J. Viard ve E. Déprez, 2 cilt (Paris, 1904), I, 119-20; J. Sumption, *The Hundred Years War, I: Trial by Battle* (Londra, 1990), 292.

“canalıcı düşmanımız” dediği bir adamı korumanın nelere yol açabileceğini kavramıştı. Bu kışkırtıcı bir eylemdi, belkide kasten öyleydi –sonuçları yüz yıldan uzun sürdü.²¹

Gaskonya’da ve Kanal (Manş) Adalarında, Mayıs 1337’de dukalığın resmen zaptından önce çatışmalar başlamıştı. Ancak genellikle savaşın ilk yıllarında her iki tarafta da pek az ilerleme görüldü. III. Edward’ın stratejisi Fransızlara karşı büyük bir Avrupa ittifakı kurmaya dayanıyordu, ama bu gerçekleştirilmesi zor ve etkisiz bir hamleydi. Plan çok az başarı kazandı ve aşırı maliyeti İngiltere’de siyasî bir krize yol açtı. Tek önemli askerî karşılaşma denizde –Flanders açıklarındaki Sluys’da meydana geldi. Fakat son derece mühim bir siyasal gelişme, 1340’ta Edward’ın Fransız tahtı üstünde resmen hak iddia etmesiyle başladı. Bunu vurgulamak için krallık armasındaki İngiliz leoparlarının yanına *fleur-de-lys* (zambaklar) yerleştirildi. Bu ciddi bir ifadeydi –Fransa tahtı üstündeki iddiası, kralın kendi kimliğinin bütünsel bir parçası haline gelmişti. Yine de, Eylül 1340 sonlarında Esplechin’de dokuz aylık bir mütareke yapılıncaya sefer sona erdi.²²

1342’de iki taraf da Bretonya dukalığına müdahale ederek Montfrot ve Blois hanedanları arasındaki veraset sorununu etkilemeye çalışınca mücadele yeni bir boyut aldı. Bu sıralarda papalık bir uzlaşma gerçekleştirmek için beyhude çabalar olduğu görülen işler yapmayı sürdürüyordu. Nihayet, 1345’te on yıllar boyunca devam edecek İngiliz askerî başarılarının başlangıcı olan yeni bir savaş sürecine girildi. III. Edward’ın sınırlı kazançları ve neredeyse sınırsız maliyetlerinin ardından kral şimdi çok farklı bir tutum takındı. Kralın başlıca dominyonlarından toplanan üç sefer kuvveti, İngiltere’den hareketle Gaskonya, Bretonya ve Flanders’e gitti. Üç sefer de hayli başarılı geçti; özellikle Lancaster kontu (sonradan dükü) olan Henry’nin (yaklaşık 1310-61) Gaskonya’ya gerçekleştirdiği baskını gayet etkileyiciydi.²³ Sonra, ertesi yıl kral yaklaşık 14.000 askerî Kanal’dan (Manş’tan) geçirdi. Normandiya’da bir *chevauchée* (kasdî bir geniş çaplı çapul hareketi) yaratarak Paris’e yöneldi. Ne var ki, başkent yakınlarında sayıca çok büyük olan Fransız birlikleriyle karşılaşınca, İngilizler Calais’ye doğru çekildiler. 26 Ağustos 1346’da kral da Wadicourt

21. T. Wright, ed. *Political Poems and Songs Relating to English History*, 2 cilt (Londra, 1859-61), I, 1-25; M. G. A. Vale, *The Princely Court: Medieval Courts and Culture in North-West Europe* (Oxford, 2001), 213-18; Ormrod, *Edward III*, 189.

22. Tahta yönelik İngiliz iddiaları önemine ve bu iddiaların ciddiyetine dair bkz., E. Perroy, *The Hundred Years War*, çev. W. B. Wells (Londra, 1951), 69; karşıt bir değerlendirme için bkz., J. le Patourel, “Edward III and the Kingdom of France”, *History*, 43 (1958) ve Rogers, *The Wars of Edward III*, 247-64 içinde yeniden basılmıştır. Konuyu daha detaylı ele alan bir çalışma için bkz., C. T. Allmand, *The Hundred Years War: England and France at War, c. 1300-c. 1450* (Cambridge, 1988), 7-12; Curry, *The Hundred Years War*, 44-58. Esplechin antlaşması için bkz., Sumption, *Trial by Battle*, 358-9.

23. K. A. Fowler, *The King’s Lieutenant: Henry of Grosmont, First Duke of Lancaster, 1301-1361* (Londra, 1969), 46-66.

ve Crécy köyleri arasında savunulabilecek bir alana geldi ve oraya yerleşti. Bunun ardından müthiş bir İngiliz zaferi oldu – Crécy vahşi bir çarpışmaydı, ayrıca VI. Philippe için ağır bir yenilgi ve binlerce kişilik Fransız zayıat demektir.

Yorgun İngiliz ordusu bundan sonra Calais'ye yöneldi, orada uzun süren bir kuşatma gerçekleşti. İngilizlerin dikkati başka yerlerdeyken, İskoçya kralı II. David 1341'de tahtını geri aldı ve sınırı aşma fırsatını kullandı. Ancak Ekim 1346'da Durham yakınlarındaki Neville's Cross savaşında o da yenildi ve esir düştü. İngiliz zaferleri dizisi Mayıs 1347'de de devam etti: La Roche-Derrien'de Sir Thomas Dagworth, Fransa'nın Bretonya dukalığı için yeğlediği aday olan Charles de Blois'ı (1319-64) yendi ve esir aldı.²⁴

III. Edward bu unutulmayacak askerî başarılar dizisini kutlamak için 1348'de Dizbağı Nişanı'nı (*Order of the Garter*) ihdas etti. Ne var ki, Kara Ölümün korkunç etkisi kutlamaları durdurdu ve 1355'e değin Fransa'ya başka bir büyük sefer yapılmasını engelledi. Fransa'da şartlar Ağustos 1350'de VI. Philippe'in ölümü ve yerine oğlu "İyi" Jean'ın geçmesiyle (hükümdarlığı: 1350-64) değişti. Fakat bu kralın yönetimi iyiden başka her şey demektir; veba, savaş ve ayaklanmalarla doluydu. O da Edward'ın yaptığı gibi aristokrasiyi birleştirmeye çalıştı: Yıldız Birliği denilen yeni bir şövalyelik nişanı ihdas etti. Buna rağmen, Jean'a Manş'ın karşı kıyısından olduğu kadar krallığın içinden de bir hayli muhalefet oldu. Navarre'lı Philippe'in oğlu "Kötü" Charles (1332-87) özel bir sorun yarattı. İngiliz-Fransız anlaşmazlığını istismar etmek ve taht üstündeki iddiasını bağımsız bir prenslik yaratmakta kullanmak istedi. Bu tür dahilî nedenler 1335'te savaş ciddi olarak yeniden başladığında Jean'ın niçin hareketsiz kaldığını açıklamaktadır. İngilizler iki askerî sefer başlattılar, bunların daha önemli olanına *grand chevauchée* denildi. Bu olağanüstü tasarlanmış tahrip seferi, Fransa'nın Atlantik kıyısındaki Bordeaux'dan başlayarak Akdeniz'deki Narbonne'a uzanıyordu. III. Edward'ın büyük oğlu Kara Prens Edward'ın (1330-76) önderlik ettiği bu hareket, ülkeyi baştan başa tahrip etti. Büyük savaşlar olmadı, ancak yüzlerce köy, küçük kasaba, tahkimat ve diğer yerleşimler yıkıldı. Bu, *chevauchée* stratejisinin yetkin bir örneğiydi.²⁵

Ertesi yıl prens yeni bir sefere çıktı: Valois içlerine sızıp yağmalar yaparak kuzeye yöneldi. Bu, bu durum II. Jean'ın otoritesine karşı onun görmezlikten gelemeceği bir hakaretti. Fransız ve İngiliz-Gaskon orduları 19 Eylül 1356'da Poitiers yakınlarındaki Maupertuis'de savaşa tutuştular. Bu, on yıl önce Crécy'de gerçekleşen karşılaşmadan daha yakın bir mücadele olmakla birlikte, neticesi aynıydı – ancak yol açtığı gelişmeler çok daha büyüktü, zira Jean'ın bizzat kendisi esir alın-

24. A. Grant, "Disaster at Neville's Cross: The Scottish Point of View", *The Battle of Neville's Cross, 1346*, ed. D. Rollason ve M. Prestwich (Stamford, 1998), 32-5; Sumpton, *Trial by Battle*, 574-6.

25. Rogers, *War Cruel and Sharp*, 286-324.

mıştı. Fransız yenilgisinin geniş siyasal yankıları Yüz Yıl Savaşları'nın niteliğini değiştirdi. O gün esir düşen yegâne önemli siyasal kişi Kral Jean değildi; sonradan Burgonya dükü Cesur (*Bold*) Philippe (1342-1404) ve Fransız soylulardan 15 önemli kişi daha esir alınmıştı.²⁶

Bunun yarattığı hükümet boşluğu Fransa'yı kargaşaya sürükledi. Aynı zamanda Normandiya dükü olan, sadece on sekiz yaşındaki ve siyasette deneyimsiz veliiaht Charles (geleceğin V. Charles'ı) yenilgiye uğramış ve hem siyasal hem de toplumsal olarak bölünmüş bulunan bir ülkenin denetimini eline almaya çalışıyordu. Sınıflar Meclisini (*Etats generaux* –çn.) toplantıya çağırdı; bu çağrı sorunun çözümü için fayda sağlamadı, zira meclisin ilk işi idarenin liyakatini sorgulamak oldu. *Prévôt des marchands* Etienne Marcel, hapisteki Charles de Navarre'ın takipçilerinin dahil olduğu muhalefete önderlik ediyordu. Bunlar şimdi hükümette eksiksiz bir reform yapılmasını ve kral konseyinin yeniden örgütlenmesini istediler. Veliiaht durumu yatıştırmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Kral Jean da hapisteki yerinden bu taleplerin çoğuna itiraz etti. Taraflar arasındaki gerilim yükseldi. Ardından Kasım 1357'de Charles de Navarre esareten kaçtı. Paris'teki koşullar eskiden hararetle olarak tarif edildiyse, artık patlayıcı hale gelmişti. Öyle ki 28 Mayıs 1358'de başlayan bir köylü ayaklanmasının (*Jacquerie*'nin) da etkisiyle infilak etti. Vergiler, artan feodal haraçlar, durgun bir tahıl pazarı, neferlerin ve paralı askerlerin şiddet eylemleri ve Poitiers'de uğranan yenilginin yarattığı aşağılanma hissi – bütün bunlar siyasal kargaşaya katıldı, böylece soylulara karşı bir nefret dalgası oluştu.²⁷

Ayaklanma hızlıca ve vahşice bastırılmasına karşın, savaşın yol açtığı siyasal alt üst oluşların ve II. Jean'ın yokluğunun geride bıraktığı boşluğun bir işaretiydi. III. Edward bu durumdan yararlanmak istedi. Fransa ve İskoçya kralları onun esirleri olduğundan, gücünün doruğunda görünüyordu. Bu durumun yarattığı çöşkuyla bir dizi gösterişli tören ve geçit yaptırdı. Ne var ki, doğrudan siyasal fayda sağlamak daha zordu. Edward Birinci ve İkinci Londra Sözleşmelerinde (Ocak 1358, Mart 1359) fahiş finansal isteklerde ve arazi taleplerinde bulunmuştu. Fransız meclisi bu koşulları kabul etmeyince, kral Yüz Yıl Savaşları'nda görülmüş en büyük İngiliz ordusuyla yola çıktı – Calais kuşatmasında daha çok asker kullanıldıysa da da aynı anda harekete geçmemişlerdi. Bu defa Reims'e yönelen sefer başarısızlıkla sonuçlandı. Kötü hava koşulları, insanların ve hayvanların yeterli derecede beslenememesi ve başarılı Fransız savunması İngilizlerin önce Fransız krallarının kaç giydikleri şehre, sonra da başkente saldırmaktan vazgeçmelerine yol açtı; Mayıs 1360'ta Brétigny'de bir mütareke yapıldı. Bu anlaşmayla Edward Kral, Jean için 3

26. D. Green, *The Battle of Poitiers, 1356* (Stroud, gözden geçirilmiş basım, 2008), 38-69.

27. D. J. Aiton, "Shame on him who allows them to live': The Jacquerie of 1358", yayımlanmamış doktora tezi (University of Glasgow, 2007), özellikle 97-147.